

[telif makale]

Anadolu Abdalları

Saim AYATA

dr., nur mehmet baldöktü anadolu lisesi
{ saimayata@hotmail.com}

ERUIFD

[2012 / 1, SAYI: 14, SAYFA: 51-62]

ÖZ

Hem şiir hem de düzyazıda derviş anlamına gelen, halk ozanlarının adının başına ya da sonuna gelerek onların mahlası olarak da kullanılan Abdal sözcüğü (Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal gibi) Anadolu'nun değişik yörelerinde kullanılmaktadır. Moğol baskısıyla Anadolu'ya gelen bir Türkmen taifesi olan Abdallar, Anadolu'nun ve Rumeli'nin Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük rol oynamışlardır. Anadolu'ya gelmelerinden günümüze kadar yaşam biçimleri ve inançlarıyla ilgili sınırlı araştırmalar yapılan Abdalların bölgeden bölgeye kısmen değişen inanç yapısında oldukları görülse de genellikle Alevi- Bektaşî inancı dairesinde bir yaşayış sergiledikleri bilinmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Abdallar, Alevilik-Bektaşîlik, Anadolu'da Abdalların Yerleşimleri, Rum Abdalları, Hacı Bektaş-ı Veli.*

ABSTRACT

Abdals of Anatolia

The word "Abdal", meaning dervish in both prose and verse, and also added either at the beginning, or in front of the names of Folk Poets stating their pen names (i.e. Pir Sultan Abdal, Kaygusuz Abdal), is used in the different parts of Anatolia. Abdals, who originally belong to a Turcoman tribe that had to move to Anatolia to avoid the Mongol pressure, played a great role in spreading the Turkic and Islamic ideas throughout Anatolia. Since their arrival in Anatolia, some limited researches have been made on their life-styles and their beliefs. Although it is found out that Abdals have had various forms of beliefs in different areas, they generally have led a life-style which shows similarities with the Alavi-Bektashi beliefs.

Key Words: *The Abdals, the Alavi-Bektashi beliefs, the settlement of the Abdals in Anatolia, the Rum Abdals, HadjiBektashiVeli.*

Giriş

13 ve 14. yüzyılda Anadolu’da Bektaşilik, Türk Sultanlarının aralarında taht kavgası ettikleri; İlhanlılar ve Haçlıların baskı kurdukları bir dönemde ortaya çıkmıştır. Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra hoca, hacı, sofi, şeyh, derviş adları altında Anadolu’ya akın eden Hoca Ahmet Yesevi anlayışındaki İslam’ı, eski Türk ozanlarına benzer şekilde sazlarıyla davet ederek, kendilerini mürşit seviyesine çıkararak başarılı olmuşlardır¹. Moğol tehlikesinden sonra doğudan gelerek Anadolu’nun uç bölgelerinde görev yapan ve zaviyelere yerleşen kolonizatör Türk dervişleri, Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında büyük rol oynamışlardır. ² İslam’ın Anadolu’da yayılmasında, Osmanlı Devletinin kurulmasında, İslam’ın Balkanlara ulaşmasında bu gezici derviş, alperen ve abdalların büyük etkinliklerinden söz edilmektedir³.

1. Abdalların Anadolu’ya Gelişi

Doğudan gelen şeyh, derviş, nakip, mürşit, şair, âşık, abdal ve seyyahlar hep Türk dilinde söyleyip, şehir ve kasabalardan uzaklarda sürekli İslam’a davette bulunmuşlardır. Bununla beraber, Anadolu’ya Mısır ve Bizans’tan gelen, kendilerine hoca, hacı, sofi, şeyh ve derviş süsü veren gayri müslim propagandacılar Türklerin inanç birliğini parçalayıp, manevi huzurlarını sarsmaya çalışmışlardır. Hacı Bektaşî Veli bu dönemde ortaya çıkarak, insanların birlik ve beraberlik içinde olmaları için manevi destek vererek bu olumsuzlukları bertaraf etmiştir ⁴.

Milletin ve memleketin tehlikelerle, felaketlerle yüz yüze olduğu bir dönemde Anadolu’ya gelen Hacı Bektaşî Veli Sivas, Kayseri, Ankara ve Karaman’ı ziyaret etmiş, Konya’da bir müddet kaldıktan sonra şimdiki adı Hacibektaş olarak değişmiş olan Sulucakarahöyük’e gelip yerleşmiştir. Burada Horasanlı Baba İlyas’ın oğlu Muhlis Paşa, Ahi teşkilatının kurucusu Ahi Evran ve Şeyh Süleyman’ın yardımı ile Bektaşiliğin temelleri atılmıştır⁵.

15. Yüzyılda Abdallık, Bektaşilik’ten ayrı olmakla beraber, inanç ve erkân bakımından aralarında büyük benzerlikler olduğu görülür. Hacı Bektaş, Abdallar arasında önemli bir mevkiye sahipti ve henüz bu zamana kadar Bektaşileşmemiş olan Abdallar kendilerine “Seyyit Gazi Yetimleri” adını vermekteydiler. Onların Anadolu’da en önemli merkezleri Eskişehir’de bulunan “Seyyit Gazi Tekkesi” idi. Seyyit Gazi Dergâhı Abdalları 15. Asırda Rumeli’de halk arasında dolaşıp taraftar bularak çoğalmış olup büyüklerine “dede” unvanı vermişlerdir. Bunlar, sakal ve

¹ Kemal Samancıgil; Bektaşilik Tarihi, Tecelli Matbaası, İstanbul, 1945, s.11.

² Ömer Lütfi Barkan; Vakıflar Dergisi, sayı 2. Ankara, 1942, s. 279-304.

³ Ünver Günay, Harun Güngör; Başlangıçtan Günümüze Türklerin Dini Tarihi, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, s.288.

⁴ Samancıgil, s. 12-19.

⁵ Samancıgil, s.20-22.

kaşları tıraş edilmiş, o günün genel İslam anlayışına uymayan, özel bayrak açan, kudüm, boynuz, davul, nekkar ve kopuz çalarak toplu halde dolaşan, kimselerdi⁶.

2. Diğer Tarikatlarla İlişkisi

Genel kabule göre 15. Yüzyıldan itibaren Kızılbaş, Bektaşî, Tahtacı, Kalenderî, Hurufî, Işık, Haydarî, Babai diye anılan Anadolu'da ki yarı göçebe Türkmen gruplarına 19. yüzyıldan itibaren verilen ad "Alevîlik" olup Abdallar da bu gruplara dâhil edilmiştir.⁷ Köprülü'nün de belirttiği üzere, 14. ve 15. yüzyıllarda Abdal, Işık, Torlak, Cavlaki, Mevlevî, Halvetî, Haydarî, Kalenderî kelimeleri birbirlerinin yerine ad olarak kullanılmıştır. Işık, Torlak, Cavlaki, Mevlevî, Halvetî, Haydarî ve Kalenderî adlarıyla da anılan heteredoks derviş zümreleri Anadolu'da çoğunlukla Abdal adıyla bilinmekte olup, tarihsellik içinde şu dört ana zümre adı altında gruplaşmıştır;

- a) Gaziyan-ı Rum
- b) Ahiyan-ı Rum
- c) Abdalan-ı Rum
- d) Bacıyan-ı Rum

Köprülü'nün aktardığı bu tarihsel bilgi, Şah İsmail (Hatayî)'nin şu mısrasında da kültürel anlamda tezahür etmektedir:

"Ezelden dost olanlar evliyaya
Ahiler, Gaziler, Abdallar oldu"⁸.

Konumuzla alakalı olarak Rum Abdalları, Horasan Erenleri adıyla da anılmakta olup an hem dinsel, hem de savaççı ruhları ile Osmanlı devletinin kuruluşunda büyük yararlar sağlamışlardır. Geyikli Baba, Abdal Musa ve Abdal Kumral gibi isimler yukarıda bahsi geçen Türkmen babalarının en ünlülerinden olup, günümüzdeki ifade ile Alevî inanç dairesinde hayat sürdürdükleri değerlendirilmesi yapılabilir.⁹

3. Bektaşîlik ve Abdallar

Bektaşî gelenekleri içinde (Şah, Pir, Matem Ayı gibi) Abdal inançlarını yansıtan bir takım motif ve figürleri görmek mümkündür. Bunu Kaygusuz Abdal'ın Rum Abdalları hakkında söylediği şu şiirde açıkça görebiliriz.¹⁰

Beğlerimiz elvan gülün üstüne

⁶ Köprülü; "Abdal", Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, 1935, s.31-32.

⁷ Hasan Onat; "Kızılbaşlık Farklaşması Üzerine" *İslamiyat Dergisi*, İstanbul, 2006, s.3, s.126; İlyas, Üzümlü; "Kızılbaş" *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, c. 25, s. 547-551; Yasin, İpek, Ender Atalay, Murat Serdar, Harun Işık; Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevîlik, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2010, s.169-170.

⁸ Köprülü,, s.30.

⁹ Orhan Hançerlioğlu; İslam İnançları Sözlüğü, "Abdal", İstanbul, 1971, s.7.

¹⁰ Köprülü, s.29; Ahmet Yaşar Ocak; Babailer İsyanı, İstanbul, 1996, s.213.

*Ağlar gelür Şahım Abdal Musa'ya
Urum Abdalları postum eğnine
Bağlar gelür Şahım Abdal Musa'ya
Urum Abdalları gelür dost deyü
Bize yeter abâ hırka postdeyü
Hastalar gelür derman isteyü
Sağlar gelir Pirim Abdal Musa'ya
Her matem ayında kanlar saçarlar
Demine hû deyügülbenk çekerler
Uyandırıp hak çırağın yakarlar
Nurlar gelür Pirim Abdal Musa'ya*

1557 ve 1572 yılları arasında zamanla bir güç odağı haline gelen ve bu nedenle devlet için tehdit olarak algılandığı için Anadolu ve Rumeli'de kapatılan Seyyit Gazi Tekkesine 1572 yılında bazı şartların yerine getirilmesiyle tekrar açılma izni verilmiştir.

16. yüzyılda Bektaşilik ve Hacı Bektaş tesiri Abdallar arasında kuvvetlenmiş ve Seyyit Gazi Tekkesinden bahsedilirken Bektaşi Abdalları diye de söz edilmeye başlanmıştır. Ankara'da Kayaş yakınlarındaki Hüseyin Gazi Tekkesi ile Yakup Tekkesi Abdallara ait olduğu halde, Evliya Çelebi tarafından Bektaşi Tekkesi olarak adlandırılmıştır. Bu, bize 17. Yüzyılda Bektaşiliğin diğer heterodoks tarikatları da içine alarak güçlendiğini göstermektedir. 18. yüzyıla gelindiğinde artık "Bektaşi Abdalları" tabiri yaygınlaşmış ve Abdal kelimesi Bektaşilik yerine de kullanılmıştır¹¹.

Günümüzde Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Çelebi Bektaşiler (Çelebiler= Bel oğulları) ve Hacı Bektaş Veli'nin mücerred (hiç evlenmemiş) olduğundan dolayı kendilerini onun yol evladı sayan Babağan Bektaşiler (Babalar= Yol oğulları) olarak iki kısma ayrılmıştır.¹² Rum Abdallarını, Hacı Bektaş Veli'yi kendi tarikatlarının ulularından saymaları ve evlenmeyerek tek başlarına yaşamalarından dolayı Babağan Bektaşilerine benzetenler olsa da bu benzerlik tam aynıyet ifade etmemektedir.¹³

15. ve 16. Asırlarda bilhassa yeniçeri ocağında resmi bir kült özelliği aldıktan sonra, büyük bir nüfuz kazanarak devletin desteğini alan "Bektaşilik", batı Anadolu'da Rum Gazileri denilen mücahit topluluklar arasına girerek, Osmanlı fetihleriyle Balkanlar'a geçmiş, Tuna kıyılarından Arnavutluk'a kadar çok geniş sahalarda kurduğu tekkelerle Balkanlar'ın İslamlaşmasında büyük rol oynamıştır¹⁴.

¹¹ Köprülü, s. 33-34.

¹² İpek, s.192-193; Orhan Türkoğan; Alevi Bektaşi Kimliği, Timaş Yayınları, İstanbul 1995, s. 239.

¹³ Köprülü, s. 36.

¹⁴ Samancıgil, s. 24.

Böylece İslamiyet'in Anadolu'da yayılması ve Balkanlara uzanmasında 17. ve 18. Yüzyıllarda İran, Afganistan, Orta Asya ve Doğu Türkistan'da dilenci, gezici dervişler olarak adlandırılan, kolonizatör Türk dervişlerinin büyük rolleri olmuştur. Anadolu ve Rumeli'de Rum Abdalları ismiyle faaliyet gösteren bu divane dervişler asırlara damgalarını vurmuşlardır¹⁵.

Medrese ile ilişkileri bulunmayan göçebe Türklere, Türkmen babalarının öğretisi olarak giren Bektaşılık, erkekli-kadınli bir arada oturmaya karşı olmadığından dolayı Şamaniinancı benimseyen Türkler arasında daha fazla rağbet görmüştür¹⁶. Bu geleneksel yapı içinde dinsel bir tören olan "Cem" tinsel bir yapıya dönüşerek toplumu canlı tutmayı başaran güç olmuştur. Alevilik bir din için doğal olan "sonradan benimseyip katılma" geleneğinin dışında kalmış ve merkezi otoriteye karşı tavır koyma geleneğini benimsemiştir. Bu karşı koyma "Babalı" geleneği şeklinde Aleviliğin günümüze kadar uzanan etkileri üzerinde belirleyici rol oynamıştır¹⁷.

4. Bektaşiliğin Kolları

Anadolu Abdallığının etnik ve tasavvufi yapısını birbirinden ayırmak mümkün değildir. İç içe girmiş halde olan bu yapıda tasavvufun açık ve etkin görünen yönüne de kısaca değinmek istiyoruz. Öncelikle Bektaşiliğin Anadolu'daki kollarından bahsedeceğiz. Bir Alevi dede babası olan Bedri Noyan'a göre Bektaşılık iki grupta incelenebilir.

Aleviler, Dedeganlar (Sofıyan kolu): Tahtacı, Kızılbaş, Çepni, Sürek ve Abdal denilen Türklerdir. Soy güden dedeler tarafından yönetilirler.

Bektaşiler (Babağan Kolu): Ruhani reis olarak Dede Baba unvanı ile Hacı Bektaş Veli postuna oturan, O'na vekâlet ettiği inanan, onun teşkilatına bağlı kimselerin oluşturduğu koldur¹⁸.

Bektaşilik esasta iki kola ayrılmıştır. Bunlar, Hazreti Pir'in mücerred geçtiğini, hiç dünya evine girmediğini savunan Babağanlar (mücerred) ve Hazreti Pir'in evlenip çocuk sahibi olduğunu savunan müteehhiller (Çelebiler) dir. Babağan kolu Rumeli ve Arnavutluk'ta yayılmış olup, sonradan "Tarikat-ı Nazenin" adını da almıştır. Anadolu ve İstanbul'da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Babağan kolunun dal budak salamamasına rağmen, çelebiler Anadolu'da beş, altı kola ayrılmış ve bu suretle Bektaşilikteki diğer kollar ortaya çıkmıştır. Halk, Anadolu'da vücut bulan bu kollara, topyekûn "Kızılbaş" adını vermiştir. Hepsisi de Hacı Bektaş Veli'ye ve Çelebilere saygı göstermekte olan bu kolların, genellikle köylerinde veya yakınlarındaki bir veli veya yatırı mürşit olarak tanıdıkları görülmektedir

¹⁵ Köprülü, s. 23.

¹⁶ Ocak, s. 67-20; Fuat Bozkurt; Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Tekin Yayınları, İstanbul, 1993, s.17.

¹⁷ Bozkurt, s. 25-26.

¹⁸ Bedri Noyan; 1977 Yılında "Günaydın" Gazetesinde Yayınlanan "Bektaşılık ve Alevilik Nedir?" adlı yazı dizisinin üçüncü sayısı M. Tevfik Oytam; Bektaşiliğin İçyüzü, İstanbul, 1970, s.349-350

Bektaşilik Anadolu'da belli başlı şu kollara ayrılmıştır;

1. Tahtacılar
2. Çepniler
3. Köy Bektaşileri
4. Abdallar
5. Hudadalı ve Mürseliler
6. Mücerredlik
7. Müteşşerriler

Anadolu'da Bektaşilikle iç içe yaşayan zamanla Bektaşilik içine giren ve onunla etkileşen bazı tarikatlar vardır. Bektaşiliğin etkilendiği dini düşünce akımları başlıca;

1. Hurufilik
2. Ademperestlik (Merdumperestlik)
3. Alevilik
4. Batnilik
5. İmamiye
6. Şiilik biçiminde kendini gösterir.¹⁹

56

Tasavvufta veya Bektaşilikte Abdal, güzel ve yüksek bir mana ifade etmektedir. Tebdil olmak, değişmek, bir merhaleden diğer bir merhaleye atlamak, kabuğunu bırakıp ruha sinmek, ruhu için nefsinin bedel olarak vermek yani ölmeden önce ölmek, abit, zahit veli, sofı, derviş demektir²⁰. Etnik ayrımın dışında kalan bu Abdallığı Kemterî'nin aşağıdaki dörtlüklerinde görebiliriz²¹;

Abdallığın binasını sorarsan
Evvela Muhammed Ali Abdaldır
Hakikat ilminin aslını ararsan
Cümle Ululardan Ulu Abdaldır
Muhammed kırklarda bir hayal gördü
Bu ne hayal deyüp künhüne erdi
Firdevsîâlâdan içeri girdi
Öter bülbüller gülü Abdaldır
Muhammed kırklara beli bes dedi
Ali'yi görünce Allah dost dedi
Muhammed de Abdal olmak istedi
Üçler, beşler, kırklar yolu Abdaldır

¹⁹ Samancıgil, s. 80-158.

²⁰ Erol Parlak; Garip Bülbül Neşet Ertaş, Demos Yayınları, İstanbul, 2013, s. 40-41; Oytam, s. 106-107.

²¹ Oytam, s. 107.

Ben bu Abdallıktan geriye kalman
Tuttum Abdallığı elimden salman
Hem Hatice, hem Fatıma, hem Selman
Kemer bestelerin beli Abdaldır...

Yedi kıtalık bu şiirde Muhammed, Ehlibeyt, Oniki İmam, Seyyid Battalgazi, Abdulvehhab ve Hacı Bektaş Veli Abdal olarak anlatılmıştır.

Sersem Abdal da bir şiirinde Abdallığı şöyle tanımlamaktadır;
İmamlara temennamı yitirdim
Tavafın kabuldür Abdal dediler
Kırklar ile bir meydanda oturdum
Tavafın kabuldür Abdal dediler
Hızır elim aldı arş'a götürdü
Bir saatte Kerbela'ya yetirdi
Ol demde melekler şerbet getirdi
Tavafın kabuldür Abdal dediler²².

Dertli Baba da şiirinde Abdallığı şu şekilde ifade etmiştir;
Girme Zahidbezmine, görme mürai yüzlerin
Dergah-ı Abdal'a gir de bezm-i hasullahı gör
Dön ziyaret eyleme İbrahim'in Bünyâdını
Dertlinin gönlün ziyaret eyle Beytullahı gör²³.

Gevheri'nin şiirinde ise Abdallık şöyle tanımlanır;
Varıp yaslanayım Hacı Bektaş'a
Abdalın olayım çullar içinde²⁴.

Urum Abdalları hakkındaki bir başka şiir de şöyledir;
Biz Urum Abdallarınız
Maksudumuz yardır bizim
Geçtik ziyet Kâbe'sinden
Gencinemiz erdir bizim
Daim kılarız biz zârı
Çarheyleriz elde varı
Dost yoluna verdik seri
Münkirimiz hürdür bizim
Aşk bülbülüüz öteriz
Rah-ı Hakka yüz tutarız

---

²² Oytam, s.108.

²³ Oytam, s.271.

²⁴ "Abdal", Türkçe Sözlük; Türk Dil Kurumu, Ankara, 1988, c. 1, s. 2.

Ma'na gevheri satarız
Müşterimiz vardır bizim.
Üstuvayı gözler gözüm
Seb-ulmesanidir yüzüm
Enelhakk'kı söyler sözüm
Mi'racımız vardır bizim.
Haber aldık Muhammed'den
Geçmeyiz zat-u sıfattan
Balım nihan sözler zattan
İrşadımız sırdır bizim²⁵.

Yukarıda zikredilen şiirlerde görüldüğü üzere, Abdallık tabirinin kılık kıyafet, otorite ve vakarla hiçbir ilgisi yoktur. Abdallık; zenginlik, fakirlik, giyim, kuşam gibi izafi kaygılardan arınmış bir gönül işidir. Abdallık, Arif-i Nefs olmak veya ölmeden evvel ölüp, dirilmek veya Abdal olup hakka vuslat etmek gibi tabirlerin delili, özge bir âlem, ilahi bir aşk ve şevke dayanan manevi bir halet-i ruhiyedir²⁶.

5. Günümüzde Anadolu Abdalları

Burada Abdallara atfedilen bazı yanlış ithamlara da değinmekte yarar görmekteyiz. Bazı kaynaklarda Abdallar hakkında yarı çıplak gezen, serseri derviş zümreleri olmalarından bahsedilmektedir. Ayrıca, Kemal Samancıgil de “Abdallarda kadınlar ehli tarikata karşı örtünmezlerdi. Her yere gidebilirler, her ayine girerlerdi, serbesttiler. Bunlarda iffet ve ismetin manası yok gibidir. Abdalların kadınları herkese karşı açıktır, onların bu konuda anlayışları ve mezhepleri geniştir. Onlarda fuhuş aranmazdı. Kızları kapılarda çalışır, hizmetçilik eder, metres, kapatma, odalık gibi işler görürlerdi” demektedir.²⁷ Bu gibi yanlış yorumlar Abdalların yaşantılarını tanımadan, aile yapısını bilmeden değerlendirme yapmaktan kaynaklanmaktadır. Abdallar göçebe olmalarından dolayı aileleri ile beraber dolaşmışlardır. Meslekleri icabı sünnetçilik²⁸, demircilik, kalaycılık, nalbantlık, kazancılık, elekçilik, köçeklik, çalgıcılık, oyunculuk, hikâyecilik, sepetçilik, deveçilik, davulculuk gibi işlerle uğraşan Abdalların aileleri de kendilerine iştirak etmişlerdir. Hatta kadınlar iş hayatında erkeklerden daha aktif durumlarda olmuşlar, bu da toplumda yanlış yorumlanmıştır, diyebiliriz. Bunun diğer bir nedeni olarak da yaptığı işlerden dolayı Abdal olmayan diğer meslektaşlarıyla karıştırılmış olmaları gösterilebilir.

²⁵ Samancıgil, s. 180.

²⁶ Parlak, s. 67.

²⁷ Samancıgil, s. 74, 95.

²⁸ Dictionnaire Universel, Historique et Comparatif de Toutesdes Religions duMonde, Paris, 1848, c. 1, s. 26.

İkinci Mahmut tarafından Yeniçeri Ocağı ile birlikte ortadan kaldırıldıktan sonra Abdülaziz zamanında tekrar serbest bırakılan Bektaşilik, Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasıyla, kendisi de gençliğinde Bektaşiliğe ilgisi olan ve bütün tarikatları gizli bir cemiyet olarak kabul eden Mustafa Kemal tarafından yasaklanmıştır.²⁹

Abdal denilen divane derviş zümrelerinin Türkler arasında yayılmasının sonucu olarak, Anadolu'nun değişik yerlerinde bugün bile bu ismi taşıyan gruplara rastlamaktayız. Yaşayışları Türk, dilleri Türkçe olan saz şairliği ile ün kazanmış davul-zurna ve diğer müzik aletleri çalmakla geçinen bu insanlara halk arasında göçebe çingene denilmekle beraber, onlar buna itiraz edip kendilerinin Abdal, Müslüman, tarikat itibarıyla ise Alevi-Bektaşî olduklarını söylemektedirler. Abdallar genellikle, Denizli, Dinar, Sivas, Amasya, Çorum, Sinancık, İskilip, Merzifon, Mecitözü, Havza, Kırşehir, Konya, Karaman, Mut ve Elmalı yörelerinde yaşamaktadırlar. Daha doğrusu hemen hemen Anadolu'nun bütün coğrafyasına Teber, Çepni, Abdal, Gegel, Guyende gibi isimlerle dağılmışlardır³⁰.

Bugün Anadolu'nun hemen her köşesinde yer yer Abdal isimli köyler vardır. Bu yerleşim yerlerini Köprülü 30 olarak tespit etmiştir.³¹

Buna ilaveten günümüz araştırmacılarından Ali Aksüt ise 138 yerleşim yerinde Abdalların yaşadığını belirtmektedir³².

Ayrıca Mehmet Eröz'ün tespitlerine göre ise Anadolu'da şu Eftalit (Akhun) oymakları yer almaktadır:

Şedit Abdallı (Göktaş)- Ankara; Çokça Abdal (Akgüller)- Tokat; Abdaldamı (Güzelyayla)-Tokat; Budalauşağı (Işıklı)- Malatya; Abdalan (Kaygısız)- Diyarbakır; Abdalan (Sırmalıoya)- Bingöl; Abdalbodu (Yeniheyat) – Çorum; Budalauşağı (Sögütlü)- Malatya;³³

Ali Rıza Yalman ise Abdalların soyu hakkında yaptığı araştırmaların neticesinde Abdalları beş gruba ayırmıştır;³⁴

- 1- Fakçılar: Aşirete av avlayan Abdallardır.
- 2- Tencili Abdal: Cambazlık, kuyumculuk, üfürükçülük yapan ve böyle geçinen Abdallardır.
- 3- Beydili Abdal: Türkmenlere yamak ve yardımcı olan Abdallardır.
- 4- Gurbet veya Cesis Abdal: Sepetçi Abdallardır.
- 5- Karaduman Abdalları: Bunlar Mısırlı İbrahim Paşa'nın iskân beyine, Mısır'dan gönderdiği büyük bir musiki ve raks heyetinin kalıntılarıdır.

²⁹ Orhan Türkdoğan; "Alevi Kimliği", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Şubat, 1995, sayı 98, s. 12.

³⁰ Bayram Bilge Tokel; Neşet Ertaş Kitabı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s. 50-51.

³¹ Köprülü, s. 46.

³² Ali Aksüt; Abdallar, www.turmensitesi.com, 11.02.2014.

³³ Mehmet Eröz; Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, (11-13 Eylül 1984), Ankara

³⁴ Ali Rıza Yalman; Aktaran; Sabahat Emir, Cenupta Türkmen Oymakları, Kültür Bakanlığı Yayınları, No:256, Kültür Eserleri 14, Ankara, 1977, s.18-19.

Sonuç

Yörükân, Abdallara “Çiftçilik başlıca sanatları olmakla beraber göçebelerinin subaşlarında söğüt gölgelerinde, söğüt dallarından yaptıkları sele, sepet gibi şeyler dolayısıyla” çingene denildiğini oysa A. Vanbery'nin Türk Etnoğrafya ve Etnolojisi adlı kitabında, Abdal Musa Velayetnamesi'ne nazaran bunların Horasan mülkündeki boydan olduklarını Naci Kum Atabeyli belirtmektedir, demektedir³⁵.

M. Şakir Ülkütaşır ise, “Anadolu’da eskiden beri yerleşmiş Abdal oymakları vardır. Bugün bu Abdallar kendilerinin Türk ve Müslüman olduklarını ifade ederler. Beydilli boyu ile beraber Karayağmur’un önderliğinde Horasan Erenleri olarak Anadolu’ya geldiklerini söylerler. Bugünkü Anadolu Abdalları, Tahtacılar, Çepniler ve bütün Anadolu Kızılbaşları gibi Babai Türklerinin günümüzdeki bakiyeleridir. Bundan dolayı Abdalları dili ve soyu tamamen farklı olan çingenelerle akraba saymak veya yerleşik çingeneler gibi algılamak kesinlikle doğru değildir” demektedir³⁶.

Mehmet Eröz Alevilik ve Bektaşiliğin dayandığı kaynakların İslam Tasavvufu ve Türk töresi olduğunu ifade etmektedir. Yanlış yorumlara, şüphe ve dedikodulara sebep olan bazı alevi inanç ve ibadetlerini de yabancı kaynaklar yerine geleneksel Türk dinindeki Şamani unsurlara bağlamak gerektiği üzerinde durmaktadır,³⁷ biz de bu görüşe katılmaktayız. Abdallarla ilgili gerek etnolojik, gerekse tasavvufi anlamda yapılan çalışmalar çoğalmakla birlikte, bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için derinlemesine yapılan çalışmaların artması gerekmektedir.

³⁵ Yusuf Ziya Yörükân; Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.107.

³⁶ M. Şakir Ülkütaşır; “Abdallar” Türk Kültürü Dergisi, Sayı 64, Ankara, 1968, s. 251.

³⁷ Mehmet Eröz; Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşilik, İstanbul, 1992, s.141.

KAYNAKÇA

- "Abdal" *Dictionnaire Universel, Historique et Comparatif de Toutes des Religions du Monde*. Paris, 1848.
- AKSÜT, Ali. *abdallar*. tarih yok. <http://www.turkmensitesi.com/abdallar.html> (erişildi: 02 11, 2014).
- BARKAN, Ömer Lütfi. «İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler.» *Vakıflar*, no.2, 1942
- BAUDIER, Michel. *Histoire Generale de la Religions des Turcs*. Paris, 1625.
- BOZKURT, Fuat. *Aleviliğin Toplumsal Boyutları*. Tekin Yayınları, İstanbul, 1993.
- «Dictionnaire Universel, Historique et Companatif de Tbutes des Religions du Monde,» *Abdal*. Paris,1848.
- ERÖZ, Mehmet. *Eski Türk Dini ve Alevilik-Bektaşilik*. Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 1992.
- . *Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları*. Ankara, 1984.
- GÜNAY, Ünver ve Harun GÜNGÖR. *Türklerin Dini Tarihi*. Ocak Yayınları,Ankara, 1997.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. «"Abdal" İslam İnançları Sözlüğü.» İstanbul, 1971.
- İPEK, Yasin ve Ender Atalay, Murat Serdar, Harun Işık; Şia'dan Kızılbaşlığa Türklerde Alevilik, Bizim Kitaplar, İstanbul, 2010.
- KAYA, Doğan. "Abdal" Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü, Akçağ Yayınları, Ankara,2007
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad. *Türk Halk Edebiyatı Araştırmaları Ansiklopedisi*. İstanbul, 1935.
- KURNAZ, Cemal. *Türk Halk Şiirlerinin Şekli ve Nev'i*. Akçağ Yayınları,Ankara, 1996.
- NOYAN, Bedri. «Bektaşilik-Alevilik.» 29 Mart 1977.
- OCAK, A. Yaşar. *Babailer İsyanı*. Dergah Yayınları, Ankara,1996.
- ONAT,Hasan."Kızılbaşlık Farklaşması Üzerine" *İslamiyat Dergisi*, İstanbul, 2006.
- OYTAM, M. Tevfik. *Bektaşiliğin İç Yüzü*. İstanbul Maarif Kitaphanesi,İstanbul,1970.
- PARLAK, Erol. *Garip Bülbül Neşet Ertaş*. Cilt 1. Demos Yayınları, İstanbul,2013.
- SAMANCIGİL, Kemal. *Bektaşilik Tarihi*.Ankara Tecelli Matbaası, İstanbul,1945.
- TOKEL, Bayram Bilge. *Neşet Ertaş Kitabı*. Akçağ Yayınları, Ankara,2000.
- Türkçe Sözlük*. Cilt 1.Türk Dil Kurumu, Ankara,1988.
- TÜRKDOĞAN, Orhan. «Alevi Kimliği.» *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, no. 12 (Şubat 1995).
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir. «Abdallar.» *Türk Kültürü Dergisi*, no. 64 (1968).

| Saim Ayata |

ÜZÜM, İlyas. "*Kızılbaş*" *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

YALMAN, Ali Rıza. *Cenupta Türkmen Oymakları*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1977.

YÖRÜKAN, Yusuf Ziya. *Anadoluda Aleviler ve Tahtacılar*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.